

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ulrika Rydberg

Miljöskadestånd
enligt 32 kap. miljöbalken

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Skadeståndsrätt

Vårterminen 2001

Innehåll	Sidan
SAMMANFATTNING	1
FÖRKORTNINGAR	3
1. INLEDNING	4
1.1 Introduktion	4
1.2 Syfte och problemställning	4
1.3 Avgränsning	4
1.4 Metod och disposition	5
2. TILLÄMPNINGSOMRÅDE FÖR 32 KAP. MILJÖBALKEN	6
2.1 Förhållandet till annan lagstiftning	6
2.2 Anknytning till fastighet	6
2.3 Skador i omgivningen	7
2.4 Skadeorsaker	8
2.4.1 Allmänt	8
2.4.2 Immissioner	9
2.4.3 Sprängningar	9
2.4.4 Grävningar	10
2.5 Orts- och allmänvanliga störningar	10
3. ERSÄTTNINGSGILLA SKADOR	13
3.1 Allmänt	13
3.2 Personskador	13
3.3 Sakskador	14
3.4 Ren förmögenhetsskada	14
3.5 Indirekta skador	15
4. ORSAKSSAMBAND	16
4.1 Allmänt	16
4.2 Den särskilda bevisregeln	16
4.2.1 Kravet på styrkt orsakssamband	16
4.2.2 Konkurrerande orsaker till hela skadan	19
4.2.3 Flera ansvarsgrundande orsaker till skadan	20
4.2.4 Ansvarsgrundande och kasuell orsak samverkar	21
5. ANSVARSGRUNDER	22
6. SKADESTÅNDSANSVARIGA	23
6.1 Fastighetsägare och tomträttshavare	23
6.2 Andra brukare	24
6.3 Entreprenörer	24

6.4 Övriga	25
7. FLERA SKADESTÅNDSANSVARIGA	26
7.1 Solidariskt ansvar	26
7.2 Ansvarsfördelningen	26
7.2.1 Allmänt	26
7.2.2 Avtal	27
7.2.3 Skälighetsbedömning	27
7.3 Regress mellan flera skadeståndsskyldiga	29
8. BORTFALL AV SKADESTÅND	32
8.1 Jämkningsregler	32
8.1.1 Allmänt	32
8.1.2 Skadelidandes medverkan	32
8.1.3 Oskäligt betungande skadestånd	33
8.2 Preskription	34
9. AVSLUTANDE ANALYS	35
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	39
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	40

Sammanfattning

Bestämmelserna om skadestånd för miljöskador finns i 32 kap. miljöbalken, men även i skadeståndslagen finns bestämmelser, vilka fungerar som utfyllande regler i de fall inte något annat är föreskrivet eller avtalat.

Ansvar enligt 32 kap. miljöbalken omfattar personskador, sakskador och rena förmögenhetsskador. För att 32 kap. ska vara tillämpligt krävs att den skadegörande störningen ska ha uppkommit till följd av verksamhet på en fastighet. Härmed avses alla slags former av mark- eller vattenanvändning som kan medföra olägenhet. Skadan ska vidare ha drabbat omgivningen och det är den skadegörande verksamhetens omgivning som åsyftas. 32 kap. ger den skadelidande rätt till skadestånd i de fall där skadan har orsakats genom immissioner, sprängningar och grävningar. Vid immissionsskadorna och sprängstensskadorna råder som huvudregel ett strikt skadeståndsansvar men vid grävningsskadorna gäller det strikta ansvaret endast vid särskilt riskfyllda arbeten, i övriga fall krävs det uppsåt eller vårdslöshet för att skadeståndsansvar ska föreligga. Fastighetsägare, tomträttshavare och entreprenörer har strikt skadeståndsansvar för immissionsskador och sprängstensskador samt för sådana grävningsskador som uppkommit vid särskilt riskfyllda grävningar. Även den som utan att vara fastighetsägare brukar en fastighet i näringsverksamhet eller offentlig verksamhet har strikt ansvar. Andra brukare ansvarar enbart för sådana miljöskador som de har orsakat genom uppsåt eller vårdslöshet. Dock finns det ett undantag från det strikta ansvaret. Om en störning skäligen bör tålas med hänsyn till förhållandena på orten eller till dess allmänna förekomst under jämförliga förhållanden, är den skadevällande inte skyldig att ersätta skadan, såvida den inte har åstadkommit uppsåtligt eller genom vårdslöshet.

I 32 kap. miljöbalken finns en särskild bevislätnadsregel gällande orsakssambandet mellan en störande verksamhet och en skada. Det räcker för den skadelidande att visa att störningen ifråga med övervägande sannolikhet har orsakat skadan och att han har lidit en ersättningsgill skada. Denna bevisregel gäller endast vid immissionsskador. Vid sprängstensskador och grävningsskador gäller således allmänna bevisregler utan bevislätnad.

Om två eller flera är skyldiga att ersätta samma skada enligt 32 kap. miljöbalken svarar de enligt huvudregeln solidariskt för skadeståndet. Det inbördes ansvaret mellan de solidariskt skadeståndsskyldiga regleras i 32 kap. 8 § 2 st. Enligt denna regel ska skadeståndet som de solidariskt ansvariga betalat, om inte annat avtalats, fördelas dem emellan efter vad som är skäligt med hänsyn till grunden för skadeståndskravet, möjligheterna att förebygga skadan och omständigheterna i övrigt. Vid denna skälighetsbedömning gäller en viss presumtion för att skadeståndet ska fördelas lika mellan de solidariskt ansvariga.

Huvudprincipen när det gäller miljöskador är att hela skadan ska ersättas. Den skadelidande kan dock få sin rätt till ersättning inskränkt om denne avsiktligt eller genom vårdslöshet medverkat till skadan. Jämkning av skadeståndet kan även ske om skadeståndet skulle vara oskäligt betungande för den skadeståndsskyldige. En tioårig preskriptionsregel gäller för miljöskadorna. Om t.ex. preskriptionstiden löpt ut innan skadan är känd kan den skadelidande istället få ersättning från miljöskadeförsäkringen i 33 kap. miljöbalken.

Förkortningar

AB 92 – Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings-, och installationsentreprenader

HD – Högsta domstolen

M – Miljööverdomstolen

NJA – Nytt Juridiskt Arkiv

Prop. – proposition

SFS – svensk författningssamling

SOU – statens offentliga utredningar

SvJT – Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Introduktion

Skador på miljön är ett stort problem i vårt samhälle och medvetenheten och kunskapen om effekterna av föroreningar av vatten, mark och luft har blivit större. Förebyggandet av miljöskador ligger till stor del på staten, den utfärdar bl.a. generella bestämmelser, avgifter och förbud. 1969 kom en miljöskyddslag (SFS 1969:387) vari det infördes omfattande regler om offentlig tillsyn och koncession. 1986 kompletterades reglerna i miljöskyddslagen av miljöskadelagen (SFS 1986:225) med särskilda skadeståndsbestämmelser, och tanken var att miljöskadorna skulle förebyggas och minska. När miljöbalken (SFS 1998:808) trädde i kraft 1999 överfördes lagbestämmelserna om miljöskadestånd från miljöskadelagen till 32 kap. miljöbalken, varvid miljöskadelagen upphävdes. Denna överföring var av rent lagteknisk natur och någon förändring av gällande rätt var inte avsedd.

De flesta håller förmodligen med om att tyngdpunkten i ett effektivt miljöskydd bör ligga på prevention snarare än reparation. Men hur högt samhällets ambitioner än ställs beträffande förebyggande åtgärder är det inte möjligt att till fullo förhindra miljöskador. Dels är kunnandet inom området alldeles för begränsat, dels är det en omöjlighet att helt hindra oförutsedda olyckor från att inträffa. För sådana tillfällen krävs väl fungerande skadeståndsregler, som åtminstone i viss mån kan gottgöra dem som har tillfogats skada. Ett dylikt skadeståndsansvar inverkar dock även på det preventiva planet, eftersom vetskapen om ett sådant ansvar medverkar till att åtskilliga presumtiva skadegörare ökar sina ansträngningar med att förebygga miljöskador.

1.2 Syfte och problemställning

Uppsatsens syfte är att redogöra för innebörden av bestämmelserna om skadestånd för vissa miljöskador i 32 kap. miljöbalken. Jag kommer att undersöka dels hur reglerna är avsedda att tillämpas, dels hur de i förekommande fall enligt praxis fungerar i praktiken och hur de kan tänkas påverka den skadelidande respektive den skadeståndsskyldige.

1.3 Avgränsning

Trots att det finns en del andra lagar som också innehåller bestämmelser om miljöskadestånd kommer uppsatsen till största delen att behandla 32 kap. miljöbalken. Därutöver kommer endast några exempel på annan skadeståndsrättslig lagstiftning att beröras, bl.a. skadeståndslagen (SFS

1972:207). Uppsatsen kommer enbart att behandla ersättning i form av skadestånd och således kommer expropriationsersättning och dylikt ej att beröras. Vidare är det endast svensk rätt som tas upp och någon EG-rättslig redogörelse eller jämförelse kommer därför ej att förekomma i uppsatsen.

1.4 Metod och disposition

Uppsatsen är skriven enligt klassisk juridisk metod¹ med studier av förarbeten, doktrin och rättsfall. Till stora delar är det rättsfall från tiden före miljöskadelagen som behandlas, men dessa har bärkraft än idag. Uppsatsen inleds med en genomgång av förutsättningarna för att 32 kap. överhuvudtaget ska vara tillämpligt. Därefter behandlas de olika slag av skador som är ersättningsberättigade enligt 32 kap. och det särpräglade orsakssamband som krävs mellan störning och skada. Därpå följer en redogörelse av de olika ansvargrunderna. Dessa behandlas endast kortfattat i detta kapitlet då jag ville ha ansvarsreglerna samlade på ett ställe. Efter detta behandlas de skilda kategorierna av skadeståndsansvariga och de omständigheter under vilket skadeståndet kan falla bort. Uppsatsen avslutas med en analys av det framställda materialet.

---

¹ Se härom i Lehrberg, Bert: Praktisk juridisk metod, 3:e uppl., Uppsala 1996.

2 Tillämpningsområde för 32 kap. miljöbalken

2.1 Förhållandet till annan lagstiftning

Utöver den särreglering som 32 kap. miljöbalken utgör inom skadeståndsrätten finns det allmänna bestämmelser om ersättning för skador i skadeståndslagen. Skadeståndslagen ska tillämpas i de fall inte något annat är föreskrivet eller avtalat,² vilket innebär att dess bestämmelser får betydelse som utfyllande regler beträffande sådant som inte regleras i 32 kap. Sådana bestämmelser är bl.a. beräkning av skadestånd, skadelidandes medverkan och jämkning av skadestånd. Det kan vara så att rätten till ersättning för en miljöskada inte alls regleras i 32 kap., då har skadelidande möjlighet att få ersättning för skadan med hjälp av skadeståndslagens regler.

2.2 Anknytning till fastighet

För att 32 kap. miljöbalken ska vara tillämpligt krävs att den skadegörande störningen härrör från mark, byggnad eller anläggning.³ Skadan ska alltså ha uppkommit till följd av verksamhet på fastighet.⁴ Med verksamhet på en fastighet avses i princip alla slags former av markanvändning eller användning av vattenområde som kan medföra olägenheter i omgivningen. Det kan dels avse användning av själva marken för t.ex. skogs- eller jordbruk, dels avse användning av en byggnad eller anläggning som finns eller uppförs på marken för t.ex. industriell drift, lagring av varor eller boende. Även byggandet av en väg utgör ett användande av de fastigheter som vägen leder över. Trafiken som sedan kommer att färdas på vägen bedöms emellertid på ett helt annat sätt. Eftersom skadan måste ha orsakats genom verksamhet på en fastighet, faller miljöskador som uppkommit till följd av användning av rörliga störningskällor, såsom transportmedel, helt utanför 32 kap. Om en järnvägsvagn välter och olja rinner ut och förorenar marken är 32 kap. således inte tillämpligt. I en del dylika fall kan speciallagstiftning som t.ex. järnvägstrafiklagen (SFS 1985:192) och luftfartsansvarighetslagen (SFS 1922:383) bli tillämplig. Där ingen speciallagstiftning går att använda blir istället skadeståndslagen tillämplig.⁵ Om däremot en störning från en samlad trafikverksamhet har en sådan anknytning till en fastighet att den kan betraktas som ett led i verksamheten, såsom t.ex. flygverksamhet som förekommer i anslutning till en flygplats, faller verksamheten

---

² 1 kap. 1 § skadeståndslagen.

³ Prop. 1985/86:83 om ersättning för miljöskador, s. 14 och 37.

⁴ 32 kap. 1 § 1 st. miljöbalken.

⁵ Hellner, Jan och Johansson, Svante: Skadeståndsrätt, 6:e uppl., Göteborg 2000, s. 337.

in under 32 kap. Man kan då kräva flygplatsinnehavaren på ersättning för de olägenheter som flygverksamheten vid flygplatsen medför. Vid olägenhet från biltrafik kan likaså väghållaren göras ansvarig.⁶

Att verksamheten ska bedrivas på en fastighet betyder inte att den är tvungen att bedrivas på hela fastigheten eller att den måste vara begränsad till en enda fastighet. Det är själva anknytningen till fastigheten, inte i vilken utsträckning som fastigheten används, som är relevant. Verksamheten behöver inte heller vara bestående för att 32 kap. ska vara tillämpligt, även en rent tillfällig verksamhet i form av t.ex. ett enda utsläpp omfattas således. 32 kap. omfattar också skador som uppstår då någon ordnar tillfälliga biltävlingar eller andra arrangemang.⁷

Kravet på att skadan ska härstamma från verksamhet på en fastighet betyder inte att det måste vara fastighetsägaren som bedriver verksamheten ifråga, utan bestämmelsen är tillämplig oavsett vem som är verksamhetsutövare. Innebörden av detta är att 32 kap. är tillämpligt även när någon i hemlighet tippar miljöfarligt avfall på annans mark.⁸

2.3 Skador i omgivningen

Ytterligare en förutsättning för att 32 kap. ska vara tillämpligt är att skadan drabbat omgivningen.⁹ Det innebär att skador inom det område där verksamheten bedrivs inte omfattas, utan istället får bedömas enligt andra skadeståndsrättsliga bestämmelser. Om verksamheten bedrivs på bara en liten del av fastigheten så ska skador som uppkommer på en annan del av fastigheten också omfattas av bestämmelsen. Det är alltså den skadegörande verksamhetens omgivning, och inte fastighetens omgivning, som åsyftas. Omgivningen kan utgöras av ett mycket stort område i synnerhet när det gäller föroreningar av olika slag där skadorna kan uppkomma långt från själva verksamhetsplatsen. Men omgivningen kan även avse närbelägna platser. Om en liten industri är belägen på en större fastighet kan det mycket väl inträffa att störningar och skador bara drabbar sådana som bor eller vistas på samma fastighet. Det är dock inte alltid så lätt att dra gränsen mellan den skadegörande verksamheten och dess omgivning. I de svårbestämda fallen får därför göras en enskild bedömning av den störande verksamhetens art och karaktär. Om t.ex. bekämpningsmedel sprids från flygplan inom ett avgränsat område och allmänheten har varnats, så bör detta betraktas som ett verksamhetsområde. Om någon ändå vistas inom detta område och drabbas av skada så kan han inte räkna

---

⁶ Prop. 1985/86:83, s. 15 och 37 f. samt Eriksson, Anders: Rätten till skadestånd vid miljöskador, Stockholm 1986, s. 29 ff.

⁷ Prop. 1985/86:83, s. 15,18 och 37 samt Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 31. Se t.ex. NJA 1991 s. 720, där HD framhöll att även skador till följd av enstaka händelser var ersättningsberättigade.

⁸ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 31 f.

⁹ 32 kap. 1 § 1 st. miljöbalken.

med ersättning med stöd av 32 kap. Det är dock inte bara ägaren till den intilliggande fastigheten som är skadeståndsberättigad. Även andra personer som mera tillfälligt befinner sig i omgivningen eller har egendom där, såsom t.ex. trafikanter och hotellgäster, kan åberopa 32 kap.¹⁰ Hur långt begreppet omgivning sträcker sig är inte helt klart, men om skadorna kan identifieras som härrörande från en viss verksamhet, även om denna ligger långt från den plats där skadan uppstod, så ska den skadelidande höra till verksamhetens omgivning.¹¹

2.4 Skadeorsaker

2.4.1 Allmänt

32 kap. ger den skadelidande rätt till skadestånd i de fall där skadan har orsakats genom vissa angivna skadeorsaker, vilka utgör olika slag av miljöstörningar. Dessa skadeorsaker kan delas in i tre huvudgrupper: immissioner, sprängningar och grävningar.

Denna uppdelning är viktig att ha i åtanke eftersom reglerna delvis skiljer sig åt för de tre olika grupperna. Vid immissionsskador och sprängstensskador råder som huvudregel ett strikt skadeståndsansvar, d.v.s. ansvar föreligger även om skadan inte har åstadkommit avsiktligt eller genom vårdslöshet.¹² I NJA 1997 s. 468, ansågs kommunen, såsom ägare till en vattenanläggning, bära ett strikt skadeståndsansvar för skador orsakade av utströmmande vatten från en brusten vattenledning. Vid grävningsskadorna gäller det strikta ansvaret emellertid enbart vid särskilt riskfyllda arbeten, i övriga fall krävs det uppsåt eller vårdslöshet för att skadeståndsansvaret ska föreligga. Särskilt riskfyllda arbeten kan t.ex. vara att risken för skada är mycket större än normalt p.g.a. markförhållandena.¹³ Vid immissionsskador gäller dessutom en särskild bevisregel¹⁴, vilken inte gäller vid sprängstensskador och grävningsskador.¹⁵

Skador orsakade av joniserande strålning eller påverkan av elektrisk ström faller utanför tillämpningsområdet för 32 kap. miljöbalken. Anledningen till att sådana skador undantas är att det inom dessa områden finns andra lagar med bestämmelser om ersättning vid inträffad skada.¹⁶

---

¹⁰ Prop. 1985/86:83, s. 15 f. och 38 f. samt Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 32 ff.

¹¹ Hellner, J och Johansson, S: Skadeståndsrätt, s. 338 samt Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 34.

¹² Prop. 1985/86:83, s. 22 och 49.

¹³ 32 kap. 5 § miljöbalken samt prop. 1985/86:83, s. 23 och 50 f.

¹⁴ Se kap. 4.

¹⁵ 32 kap. 3 § miljöbalken.

¹⁶ 32 kap. 2 § miljöbalken.

2.4.2 Immissioner

Immissioner regleras i 32 kap. 3 § miljöbalken, med en uppräkningslista som bl.a. innefattar förorening av vattenområde, luftförorening, markförorening och buller. Uppräkningslistan avslutas med uttrycket ”annan liknande störning”. Hit kan hänföras en mängd skilda störningar såsom obehag av insekter, spridning av bakterier, hetta, gnistor och starkt ljussken. I NJA 1996 s. 634 ansågs ”annan liknande störning” föreligga när avspärrningsanordningar intill ett gatuarbete försvårade tillträdet till en affärslokal. Även människor kan i vissa fall utgöra en sådan störning, t.ex. när en stor folkmängd samlas på en fastighet i samband med en orienteringstävling. En helt annan sak är att det är synnerligen ovanligt att en sådan störning leder till en ersättningsgill skada. Till kategorin ”annan liknande störning” hör också estetiska störningar. Dessa störningar består av försämrade skönhetsvärden och det är i första hand fråga om förfulning av landskapsbilden, vilket kan ske genom t.ex. kalhuggning eller anläggande av avfallstipp. För att en förfulning av landskapsbilden ska anses föreligga måste det vara fråga om en omfattande miljöpåverkan. Även så kallade psykiska immissioner kan höra till denna kategori. En psykisk immission uppstår när någonting leder till en obehagskänsla, t.ex. den oro som de människor som är bosatta bredvid ett kärnkraftverk kan känna och som i sin tur kan medföra att fastighetsvärdet i området sjunker. En skada har härigenom uppstått genom den psykiska immissionen. Det bör dock anmärkas att estetiska störningar och psykiska immissioner ytterst sällan ger upphov till ersättningsgilla skador. Detta beror dels på bestämmelsen om orts- och allmänvanliga störningar (se nedan kap. 2.5), dels på att möjligheterna att få ersättning för s.k. ideella skador¹⁷ är mycket begränsade.¹⁸

2.4.3 Sprängningar

Sprängningar regleras i 32 kap. 4 § miljöbalken och det som här har brutits ut från immissionerna är sprängstenskadorna, d.v.s. fall där störningen utgörs just utav de lössprängda föremålen. Om däremot en restaurangägare kräver skadestånd p.g.a. att antalet lunchgäster varit ovanligt lågt p.g.a. exempelvis damm eller buller under den perioden då sprängningar har utförts i närheten, så hör störningen istället till immissioner och regleras följaktligen istället i 32 kap. 3 §. Det krävs att skadan ska ha uppstått av sprängningsarbetet på fastigheten och här omfattas även explosionsskador vid förvaring på tillverknings- eller försäljningsstället.¹⁹

---

¹⁷ Se kap. 3.1 och 3.2.

¹⁸ Prop. 1985/86:83, s. 45 samt Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 41 ff.

¹⁹ Prop. 1985/86:83, s. 48 f.

2.4.4 Grävningar

Ersättning för skador genom grävningar regleras i 32 kap. 5 § miljöbalken och här utgörs störningen utav själva grävningsarbetet, t.ex. skador uppkomna genom ras till följd av grävning. Denna bestämmelse är subsidiär i förhållande till de två andra störningsbestämmelserna och ska således enbart tillämpas om ansvaret för skadan genom grävning varken kan bedömas enligt regeln om immissionskador eller regeln om sprängstensskador. När t.ex. skadeorsaken är störande buller från en grävmaskin ska den bedömas enligt 32 kap. 3 § och inte 32 kap. 5 §.²⁰

2.5 Orts- och allmänvanliga störningar

Huvudprincipen i 32 kap. miljöbalken är att ett strikt skadeståndsansvar gäller vid miljöskador. Detta strikta ansvar gäller oberoende av om tillstånd har lämnats till verksamheten.²¹ Det är främst preventionsskäl och hänsyn till de skadelidande som har motiverat ett sådant strängt ansvar inom miljöskadeområdet.²² Förutom det ovan nämnda undantaget från detta strikta ansvar vid särskilda grävningsskador finns det ett annat praktiskt viktigt undantag för Orts- och allmänvanliga störningar. Om en störning är sådan att den skäligen bör tålas med hänsyn till förhållandena på orten eller till dess allmänna förekomst under jämförliga förhållanden är den skadevallande ej skyldig att ersätta skadan, såvida den inte har åstadkommits uppsåtligt eller genom vårdslöshet.²³ Vid uppsåtliga och vårdslösa skador är denna bestämmelse således helt irrelevant. Toleransgränsen har knutits till störningen ifråga och inte till den skada som störningen förorsakar, vilket betyder att även vardagliga skador ska ersättas så snart de är en följd av ovanliga störningar. Skälet för denna toleransgräns synes vara att mildra industrins ekonomiska börda och att undvika bagatellartade processer grannar emellan.²⁴

Med Ortsvanliga störningar avses t.ex. sådana ordinarie störningar som kan uppkomma när en ny fabrik förläggs till ett industrisamhälle där liknande störningar redan förekommer. Störningarna skulle däremot inte anses vara Ortsvanliga om den nya fabriken istället hade förlagts till ett fridfullt villaområde. Med "orten" åsyftas omgivningen till den plats där skadan har ägt rum, vilket t.ex. kan vara en mindre del av ett tätbebyggt område. Ordets exakta betydelse

---

²⁰ Prop. 1985/86:83, s. 49 f.

²¹ Larsson, Marie-Louise: *The Law of Environmental Damage, Liability and Reparation*, Stockholm 1999, s. 295.

²² Bengtsson, Bertil: "Bör miljöskadelagstiftningen reformeras?", SvJT 1993, s. 373 (s. 376).

²³ 32 kap. 1 § miljöbalken.

²⁴ Bengtsson, Bertil: "Bör miljöskadelagstiftningen reformeras?", SvJT 1993, s. 373 (s. 384).

får bedömas från fall till fall med beaktande av bl.a. störningens art och omfattning.²⁵

Allmänvanliga är de störningar som uppstår när en ny fabrik förläggs till en ort där liknande fabriker inte finns, om fabriken störningar är allmänt förekommande vid jämförbara förhållanden på annan ort. En förutsättning för att sådana störningar ska anses vara allmänvanliga är dock att de håller sig på en normal "nivå".²⁶

Det finns vissa typer av störningar som i stort sett aldrig kan anses vara Orts- eller allmänvanliga. Det gäller för närvarande störningar bestående av sprängningar och förorening av mark eller grundvatten. Buller kan i viss utsträckning, liksom mindre skador till följd av luft- och vattenföroreningar, tolereras utan ersättning. Om de tekniska möjligheterna att förebygga störningar ökar kan dock detta rättsläge förändras och utvidgas till att omfatta även andra störningar.²⁷

Bestämmelsen hänvisar även till en skälighetsbedömning, vilken innebär att oavsett om störningen är Orts- eller allmänvanlig eller ej, så ska skadan ersättas såvida störningen inte skäligen bör tålas. När störningen överstiger en viss toleransgräns gäller följaktligen det strikta skadeståndsansvaret även om störningen är Orts- eller allmänvanlig. I mål M 1344-99 framhölls just att de störningar som viss malmhantering hade förorsakat avsevärt översteg vad fastighetsägarna skäligen borde finna sig i, och att det därför var oväsentligt huruvida störningarna var Orts- eller allmänvanliga. Någon bestämd toleransgräns har inte angivits, men det torde ändå stå klart att skador på människors hälsa inte ska behöva accepteras utan ersättning. I andra situationer får förutom skadans art även typen av skadegörande verksamhet betydelse vid skälighetsbedömningen. Vid verksamheter som betraktas som allmännyttiga, såsom anläggandet av en motorväg, får den skadelidande således vara beredd att tåla mer än i andra sammanhang. Vid skälighetsbedömningen ges även skadans storlek vikt och den skadelidande ska inte behöva finna sig i en ekonomiskt kännbar skada. Man bör även ta hänsyn till om den skadelidande är en privatperson eller en näringsidkare vid denna avvägning.²⁸ Se NJA 1975 s.155, där skakningar från biltrafiken på en gata inom ett villaområde medförde allvarliga skador på byggnaderna belägna vid vägen. Fastän förarbetena till miljöskadelagen föreskrev att just trafikimmissioner kunde få uppgå till en särskilt hög nivå innan skadeståndsansvar inträdde, fastslog HD att de uppkomna skadorna ej skäligen borde tålas. Utgången blev densamma i NJA 1999 s. 385, där fastighetsägarna yrkade skadestånd för den värdeminskning fastigheterna hade drabbats av till följd av en framdragen väg. Det rörde sig dock inte om skador på själva husen utan om immissioner bestående av

---

²⁵ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 69. Se NJA 1977 s. 424, där en trafikled hade anlagts genom ett villaområde. HD ansåg att "orten" inte innefattade en större areal än det ifrågavarande villaområdet.

²⁶ Prop. 1985/86:83, s. 41 samt Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 70.

²⁷ Prop. 1985/86:83, s. 41.

²⁸ Prop. 1985/86:83, s. 41.

bl.a. avgaser, vibrationer och förfuling av området. Trots att HD framhöll att samhällsnyttan av vägen skulle ges vikt vid bedömningen ansågs dessa störningar överskrida vad fastighetsägarna skäligen behövde tolerera utan ersättning.

Skälighetsbedömningen får särskild betydelse vid psykiska immissioner och estetiska störningar. Det är endast i väldigt speciella fall, t.ex. då en fabrik ger upphov till en särskild risk som otvivelaktigt är betydande, som en psykisk immission kan anses överskrida vad som skäligen bör tolereras. Så kan vara fallet om t.ex. en sprängämnesfabrik förläggs i ett villakvarter vilket medför lägre fastighetspriser i området. Estetiska störningar bör bedömas på ett likartat sätt. Det innebär att en fastighetsägare vanligen inte kan räkna med att få skadestånd för sänkta fastighetspriser till följd av förfulande åtgärder i naturen.²⁹ I NJA 1988 s. 376 konstaterade HD att gränsen för vad fastighetsägaren skäligen var tvungen att tåla avseende orts- och allmänvanlighet borde sättas ganska högt vid just psykiska och estetiska störningar, eftersom dessa inte var mätbara utan måste bli föremål för subjektiva bedömningar. En skada som uppgick till 7,5 % av fastighetsvärdet ansågs ej överskrida vad ägaren var skyldig att tåla utan ersättning.

---

²⁹ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 73.

3 Ersättningsgilla skador

3.1 Allmänt

Huvudprincipen vid både miljöskador och andra skador i allmänhet är att det enbart är skador av ekonomisk natur som ersätts. Det innebär att skadan måste ha givit upphov till en ekonomisk förlust för den skadelidande för att denne ska vara berättigad till skadestånd. Dessa ekonomiska skador kan indelas i tre olika kategorier: personskador, saksador och rena förmögenhetsskador. Även följdskador till de som drabbas ger rätt till ersättning. I förening med personskador föreligger emellertid ibland en möjlighet att även få skadestånd för vissa skador som inte är av ekonomisk art, s.k. ideella skador.³⁰

3.2 Personskador

Med personskada avses skada på en människa. Det rör sig först och främst om fysiska skador på människokroppen, såsom sår, funktionsstörningar på olika kroppsorgan och dödsfall. En framkallad sjukdom utgör följaktligen en kroppsskada och detsamma gäller också för psykisk sjukdom. Även en psykisk chock kan emellanåt betraktas som en personskada även om den ej är en direkt följd av en fysisk skada. Den skadelidande kan alltså få skadestånd om han blir arbetsoförmögen till följd av en psykisk chock som han t.ex. får av att hamna i en "skur" av sprängsten vid en sprängning.³¹

Personskadans storlek är ovidkommande för rätten till skadestånd, den skadelidande är således ersättningsberättigad även vid bagatellartade personskador. Det bör dock röra sig om ekonomiska förluster som den skadelidande har åsamkats till följd av personskadan, såsom sjukvårdskostnader och inkomstbortfall. Vid just personskador kan emellertid även vissa ideella skador berättiga till skadestånd.³² Skadestånd till den som drabbas av personskada omfattar nämligen också ersättning för bl.a. sveda, värk och annat stadigvarande men.³³ Det är i första hand det direkta lidandet och obehaget en skada har förorsakat genom smärta, rörelsebesvär och problem att föra ett normalt liv, som avses med ideell skada vid personskada. Denna skada är därför inte av ekonomisk art. Dessutom inräknas mera indirekta psykiska påfrestningar t.ex. problem med socialt umgänge samt psykiska besvär av annat slag. Det obehag en person känner av att det byggs en sprängämnesfabrik nära dennes bostad hör också till kategorin ideell skada. Det krävs dock direkt stöd i lag för

---

³⁰ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 46.

³¹ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 46 f.

³² Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 47.

³³ 5 kap. 1 § 1 st. 3 p. skadeståndslagen.

att skadeståndsskyldighet ska föreligga för ideell skada i utomobligatoriska kontraktsförhållanden. Det finns inga särskilda regler om ersättning för ideell skada i 32 kap. miljöbalken varför de allmänna skadeståndsrättsliga reglerna blir tillämpliga även i de fall där miljöbalkens regler ligger till grund för den skadelidandes rätt till ersättning.³⁴

3.3 Sakskador

Med sakskada avses en skada på egendom, till egendom hör även djur. Det är i första hand fysiska skador på egendomen som åsyftas, men även en förlust av egendomen utgör en sakskada. Exempel på sakskada är sönderslagna byggnader, missfärgningar på fordon och förgiftade kreatur. Precis som vid personskador är skadans storlek betydelslös för rätten till skadestånd, d.v.s. även obetydliga sakskador ersätts. Ersättning för sakskador omfattar enbart ekonomisk skada. Om giftutsläpp från en fabrik orsakar skogsöd kan skogsägaren således få skadestånd för sina ekonomiska förluster såsom fastighetens värdeminskning, men däremot inte för det obehag han själv upplever när han beskådar den förfulade naturen.³⁵

3.4 Ren förmögenhetsskada

En ren förmögenhetsskada är en sådan skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada.³⁶ Som exempel på rena förmögenhetsskador kan nämnas att en affärsidkares omsättning minskar beroende på att gatan framför dennes butik stängs för gatuarbete, eller att värdet på en bostadsfastighet sjunker till följd av att en flygplats förläggs till grannfastigheten. Se t.ex. NJA 1940 s. 508, där gatureparationer utanför en restaurang berättigade ägaren till skadestånd. Detta beroende på att omsättningen hade minskat avsevärt till följd av oväsen, stank och försvårat tillträde till lokalen. En ren förmögenhetsskada ersätts om den orsakats genom brott. Denna bestämmelse överensstämmer med 2 kap. 4 § skadeståndslagen. Det unika för 32 kap. miljöbalken är att här finns en bestämmelse, vilken innebär att rena förmögenhetsskador som inte har orsakats genom brott ersätts om skadan är av någon betydelse,³⁷ d.v.s. i de fall skadan inte är bagatellartad. Det har inte angivits någon särskild gräns för vad som ska anses utgöra en bagatellartad skada, men de självriskbelopp som vanligen förekommer i hemförsäkringarna har ansetts vara en acceptabel utgångspunkt. Vid skada på fastighet bör bedömningen dock ske

---

³⁴ Eriksson, Anders: "Om rätten till ersättning för ideell skada vid miljöskador", SvJT 1987 s. 390 samt Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 53.

³⁵ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 49.

³⁶ 1 kap. 2 § skadeståndslagen.

³⁷ 32 kap. 1 § 2 st. miljöbalken.

med fastighetens totalvärde som underlag. Om en ren förmögenhetsskada bedöms vara av betydelse ska den å andra sidan ersättas i sin helhet.³⁸

3.5 Indirekta skador

Det är enbart den som omedelbart drabbas av en skada som är skadeståndsberättigad. Skadeståndsansvaret omfattar således inte s.k. tredjemansskador, d.v.s. skador som en person indirekt drabbas av beroende på dennes förhållande till den direkt skadelidande. Någon ersättning utgår följaktligen inte till en person som får sin varuleverans försenad p.g.a. att fabriken där varorna tillverkas har skadats genom explosioner från sprängningsarbeten i dess omgivning. En helt annan form av indirekta skador till följd av miljöstörningar är den som medför försämrade möjligheter att utnyttja allemansrätten. Att inte heller sådana indirekta skador berättigar till ersättning utgör en betydelsefull begränsning i skadeståndsrätten, eftersom det ofta är just skador på allmänna intressen som betraktas som de allvarligaste konsekvenserna av störningar i miljön. Intrång i allemansrätten, såsom utarmning och förfulning av naturen, ger alltså inte i sig någon rätt till skadestånd.³⁹ På senare tid har dock i vissa fall medgivits ersättning för s.k. ekologisk skada, där det är miljön i stort och inte en viss egendom, som har blivit skadad. Så skedde i NJA 1995 s. 249, där staten tillerkändes skadestånd för ett olaga dödande av två fridlysta järvar.

---

³⁸ Prop. 1985/86:83, s. 40.

³⁹ SOU 1983:7. Ersättning för miljöskador – betänkande av miljöskadeutredningen, s. 158 ff.

4 Orsakssamband

4.1 Allmänt

För att skadeståndsskyldighet generellt ska anses föreligga krävs att handlingen i fråga har orsakat skadan, d.v.s. det måste finnas ett orsakssamband mellan handling och skada. Ett sådant orsakssamband kan sägas föreligga om skadan inte skulle ha uppstått såvida handlingen inte hade utförts. Inom den allmänna skadeståndsrätten gäller i princip ett krav på fullständig bevisning beträffande detta orsakssamband för att skadeståndsskyldighet ska anses föreligga och det är den skadelidande som ska bevisa att skadan beror på handlingen.⁴⁰

I 32 kap. miljöbalken finns däremot en regel om lättnad i beviskravet gällande *orsakssambandet* mellan en störande verksamhet och en skada. Det räcker nämligen för den skadelidande att visa att störningen ifråga med *övervägande sannolikhet* har orsakat skadan och att han har lidit en ersättningsgill skada. Denna särskilda bevisregel gäller dock inte vid sprängstensskador och vid särskilda grävningsskador, utan gäller endast störningar som faller under 32 kap. 3 §.⁴¹ Vid sprängskador och särskilda grävningsskador gäller således allmänna bevisregler utan bevislättnad.

4.2 Den särskilda bevisregeln

4.2.1 Kravet på styrkt orsakssamband

Den särskilda regeln om bevislättnad får betydelse först när den skadelidande både har klargjort att det har inträffat en störning som svarande är ansvarig för och att han själv har drabbats av en ersättningsgill skada. Det åligger således den skadelidande att på sedvanligt sätt styrka att det förekommit en störning (t.ex. ett giftutsläpp) som den mot vilket skadeståndsanspråket riktar sig är ansvarig för. Det räcker alltså inte med endast övervägande sannolikhet för att svaranden har bedrivit den miljöfarliga verksamheten eller för att en miljöstörning har uppstått ur svarandens verksamhet och beviskravet som i allmänhet tillämpas inom skadeståndsrätten ska gälla. Det är först vid prövningen av själva orsakssambandet som beviskravet sätts lägre än i åtskilliga andra skadeståndstvister och skadelidande har här att enbart bevisa att störningen med övervägande sannolikhet orsakat skadan.⁴² Denna särskilda bevisregel omfattar all uppkommen skada som påstås komma från störningen, d.v.s. både primärskadan och följskador. Det räcker alltså med att övervägande sannolikhet

---

⁴⁰ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s.16 och 56.

⁴¹ 32 kap. 3 § 3 st. miljöbalken.

⁴² Prop. 1985/86:83, s. 45 f.

föreligger för ett orsakssamband för att ersättning ska utges. Det spelar vidare ingen roll hur svårutrett orsakssambandet är, lindringen av beviskravet gäller vare sig skadan kan konstateras först efter flera år eller om skadan upptäcks omedelbart och bevisning kan säkras.⁴³

Denna särskilda bevisregel får främst betydelse när det rör sig om ett komplicerat fall där orsakssambandet är invecklat och svårbegripligt.⁴⁴ Det finns en rad rättsfall som visar på detta. I NJA 1952 s. 104 var frågan vilken av två orsaker (gengasförgiftning eller slag mot huvudet) som föranlett en sjukdom. Detta är nära nog omöjligt att bevisa fullt ut men HD fann vid bedömning av utredningen att ”övervägande sannolikhet” förelåg för att sjukdomen varit åtminstone huvudsakligen föranledd av gengasförgiftningen och biföll således skadelidandes talan. I domskälen till NJA 1977 s. 176 betonade HD, att om flera händelseförlopp är tänkbara vid tvist om orsak till skada utom kontraktsförhållanden, och varje sakförhållande var för sig framstår som tänkbar skadeorsak, full bevisning oftast ej kan åstadkommas. Och om det framstår som klart mer sannolikt att händelseförloppet är det som den skadelidande åberopat, borde dennes påstående läggas till grund för domstolens avgörande. I NJA 1981 s. 622 gjordes ett tillägg till 1977 års fall med att skadelidandes åberopande också måste vara sannolika med hänsyn till omständigheterna i målet. Därutöver menade HD att när målet handlar om komplicerade händelseförlopp som är svåra att överskåda som t.ex. utsläpp av giftiga ämnen, en lindring av beviskravet är motiverat. I det s.k. ”Leo-målet”, NJA 1982 s. 421, ansåg HD att, i komplicerade mål som innefattar svåra tekniska och vetenskapliga frågor där det finns olika uppfattningar om den rätta tolkningen, full bevisning inte ens är faktiskt möjlig att framlägga. I sådana mål bör man därför tillämpa en lindring av beviskravet och HD formulerade i ”Leo-målet” bevisregeln på samma sätt som i 1981 års fall. Se även mål M 10-99, där en fastighetsägare yrkade skadestånd för mögelskador till följd av tre översvämningar. Den åberopade orsakskedjan, att översvämningen berodde på bristfälligheter i va-anordningen, ansågs vara sannolik i sig med beaktande av de omständigheter som framförts i målet, och kommunen ålades skadeståndsskyldighet. Att övervägande sannolikhet räcker för orsakssambandet påverkar dock inte kravet på en utredning om detta samband. Det fordras fortfarande konkreta stöd i utredningen för att skadeorsaken har varit den hävdade, det är således inte tillräckligt med att detta enbart utgör en hypotes.⁴⁵

Vad ”sannolikt i sig” innebär (NJA 1981 s. 622 och M 10-99) kan enligt miljöskadeutredningen bedömas på olika sätt. Hänsyn får tas till arten av orsakssammanhanget som påstås och vilka möjligheter som finns att ta fram utredning om detta. Dessutom får det tas hänsyn till vilken typ av skada som

---

⁴³ Bengtsson, Bertil: ”Miljöskadelagen och oskrivna skadeståndsgrundsatser”, Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1887-1987, Falköping 1987, s. 79 (s. 90).

⁴⁴ Prop. 1985/86:83, s. 46.

⁴⁵ Prop. 1985/86:83, s. 45 f.

inträffat: rör det sig om ett komplicerat fall där någon påstås ha blivit sjuk till följd av luftföroreningar eller ett enkelt fall där någon exempelvis påstår sig ha blivit skadad av sprängsten.⁴⁶ Frågan domstolen ställer sig är huruvida den påstådda skadeorsaken allmänt sett är rimlig och om den, sedd från tidigare erfarenheter, kan inträffa. Om detta är riktigt frågar domstolen sig om det möjligen kan finnas ytterligare en förklaring. Om svaranden åberopar en annan förklaring får domstolen bedöma huruvida händelseförloppet som skadelidande åberopar är det klart mest sannolika och därutöver är sannolikt i sig. Om domstolen skulle komma fram till detta torde det liksom i NJA 1981 s. 622 anses föreligga kausalitet mellan skadan och svarandes verksamhet.⁴⁷

Ovanstående resonemang har rört frågan om strikt ansvar. Men även då svaranden har försummat att vidta skyddsåtgärd och som, om den hade funnits, skulle ha hindrat skadan, kan bevislättnad förekomma.⁴⁸ Stöd för detta finns i rättspraxis. I NJA 1940 s. 166, där vägdistrikt ålades skadeståndsansvar på grund av ett bristfälligt broräcke, uttalade HD att utredningen ej gav stöd för antagandet att bilen skulle ha störtat i bäcken även om broräcket varit i tillbörligt skick. I NJA 1949 s. 732 ålades kronan ersättningsskyldighet för en nedbrunnen lada, som förhryts av militär. I strid med gällande säkerhetsföreskrifter hade man till det elektriska nätet i ladan anslutit en handlampa utan skyddsglas och stickkontakt. Efter branden kunde eldorsaken dock inte fastställas. Kronan invände bl.a. att branden uppkommit genom självantändning, oförsiktighet av någon förbipasserande eller sabotage. HD konstaterade att det inte framkommit någon annan antagbar förklaring än att elden hade sin grund i den elektriska installationen, och att bristerna i belysningsanordningarna m.m. inneburit en inte ringa elfara. HD menade att eftersom kronan inte gjort sannolikt, att eldsvådans uppkomst inte berott av de bristfälliga anordningarna jämte den försummade tillsynen, får man utgå från att orsakssammanhanget varit det nu angivna. I NJA 1950 s. 506 ålades en lantbrukare ersättningsskyldighet mot en person, som skadats vid användning av en cirkelsåg utan överskydd. Enligt HD gav omständigheterna inte stöd för antagande att olyckan skulle ha inträffat även om överskydd funnits. I de här fallen har skyddsåtgärden som ej vidtagits, antagits varit ägnad att hindra skadan och det ligger nära till hands att anta att det förelegat ett orsakssammanhang mellan underlåtenheten och skadan.⁴⁹ Den skadelidande har bevisbördan för att skadan ej skulle ha inträffat om skyddsanordning funnits, men bevisbördan har ofta ansetts uppfylld när en viss grad av sannolikhet förelegat.⁵⁰ Denna grad av sannolikhet är svår att precisera men det ligger nära till hands att tro att domstolarna gärna resonerar som i NJA 1953 s. 144, där HD uttalade att om det på grund av allmän erfarenhet bör betraktas som farligt och

---

⁴⁶ SOU 1983:7, s. 74 f.

⁴⁷ SOU 1983:7, s. 74 f.

⁴⁸ SOU 1983:7, s. 76.

⁴⁹ SOU 1983:7, s. 76.

⁵⁰ Agell, Anders: "Orsaksrekvisit och beviskrav i skadeståndsrätten", Festskrift till Per Olof Ekelöf, Stockholm 1972, s. 1 (s. 12).

culpöst att inte företa en viss skyddsåtgärd, så finns det också anledning att anta att ett företagande av handlingen skulle ha förhindrat skadan.

Speciellt vid person- och saksador kommer den särskilda bevisregeln att få betydelse, men regeln kan även tillämpas vid ren förmögenhetsskada. Det kan t.ex. vara så att en restaurangägare hävdar att omsättningen minskat p.g.a. minskat antal kunder som i sin tur beror på att verksamheten intill släpper ut luftföroreningar, medan svaranden hävdar att omsättningen istället minskat p.g.a. mycket dåligt väder. I ett sådant fall får en sannolikhetsprövning göras enligt den särskilda bevisregeln.

4.2.2 Konkurrerande orsaker till hela skadan

Bestämmelsen i 32 kap. 3 § 3 st. miljöbalken innebär att det måste finnas en sannolikhetsövertikt för den skadeorsak som den skadelidande gör gällande. De invändningar om andra skadeorsaker som görs från svarandens sida får här en särskild betydelse. I många fall är det klart att det finns fler skadliga faktorer utöver svarandens verksamhet som medverkat till skadan, men att det är oklart i vilken omfattning de har medverkat.⁵¹ Svaranden medger kanske att hans verksamhet orsakat skadan, men invänder att ett annat företag också medverkat till skadan och ensamt skulle ha varit tillräcklig – oavsett svarandens medverkan – att åstadkomma hela skadan. Svaranden hävdar därför att han ej behöver ersätta skadan då skadan hade uppkommit i alla fall genom det andra företags verksamhet. Svarandens verksamhet utgör alltså ingen nödvändig betingelse för skadan i detta läge – skadan skulle ha blivit lika stor eller allvarlig utan svarandens medverkan.⁵²

Miljöskadeutredningen anser att det är tydligt att, om svaranden orsakat en skada vars verkningar hunnit stabilisera sig helt innan det andra företaget börjar inverka, svaranden ensam ska bära ansvaret för skadan. Om svaranden inte har hunnit medverka till skadan, innan denna var väsentligen färdig på grund av det andra företags verksamhet, undgår svaranden ansvar.⁵³ I NJA 1943 s. 662 hade A i svensk hamn ett fartyg med gods som skulle säljas till olika köpare i England. Betalning skulle erläggas mot dokument. Lastningen var avslutad den 10 april 1940 och under tiden 11-22 april var fartyget rekvirerat av marinmyndigheterna. A såg sig p.g.a. detta tvungen att avstå från att lösa in dokumenten. A yrkade härför att kronan skulle utge skadestånd på den grund att fartyget blivit rekvirerat av marinmyndigheterna och dokumenten härmed ej kunnat lösas in. Kronan bestred käromålet och anförde att den uteblivna betalningen för varorna ej berodde på rekvisitionen av fartyget utan på den s.k. Skagerackspärren som uppkommit i samband med den tyska ockupationen av Norge den 9 april. För

---

⁵¹ Prop. 1985/86:83, s. 46 f.

⁵² SOU 1983:7, s. 78.

⁵³ SOU 1983:7, s. 78.

skador och förluster som den genom krigsförhållanden inträdda spärren i sjöfarten orsakat, var staten ej ersättningsskyldig. HD ansåg att eftersom sjöfarten redan var spärrad genom Skagerackspärren när kronan rekvirerade fartyget, hade rekvisitionen ej inverkat på möjligheten att till England överföra godset.

4.2.3 Flera ansvarsgrundande orsaker till skadan

Ofta medger svaranden att hans verksamhet orsakat en del av skadan, men gör gällande att den till största delen orsakats av ett annat företag, som inverkat ungefär samtidigt. Det är då inte sällan svårt att veta, till hur stor del verksamheterna har bidragit till skadan. I motiven till miljöskyddslagen ansågs NJA 1961 s. 425, som i och för sig avsåg en man som först blev misshandlad och några år senare påkörd av en bil, ha betydelse även på miljöskadeområdet.⁵⁴ HD kunde inte i detta fall fastställa i vilken utsträckning misshandeln och trafikolyckan var för sig hade medverkat till en allvarlig skullskada som lett till arbetsförmåga. Till skydd för den skadelidande ansåg HD att ett solidariskt ansvar för hela skadan var den bästa lösningen i de fall det ej går att fastställa till vilken del skadan är att hänföra till den ena eller andre skadegöraren. Detta är även uppfattningen hos miljöskadeutredningen. Då två eller flera verksamheter orsakar skada och skadeverkningarna börjar visa sig ungefär samtidigt ska verksamheterna således ansvara solidariskt för skadan i dess helhet då det inte går att dela upp skadan mellan dem.⁵⁵ Den skadelidande har här att bevisa att hans förklaring till skadeorsaken är den klart mest sannolika och därutöver sannolik i sig. Det instämnda företaget svarar i så fall för sin del av skadan, men företaget måste styrka att ett annat företag varit ensam orsak till en del av skadan, för om detta inte görs svarar det instämnda företaget fullt ut för hela skadan. Regressrätt kan dock föreligga mot det andra företaget.⁵⁶ Denna lösning med solidariskt ansvar torde vara den mest lämpliga, i alla fall utifrån skadelidandes synvinkel, då denne endast hade kunnat få ut en del av skadeståndet om ansvaret istället hade varit delat och ett av de skadegörande företagen varit okänt eller insolvent. Solidariskt ansvar är kanske mindre lämpligt ur svarandes synvinkel om det andra skadegörande företaget varit okänt. Denne hade då inte kunnat återfå det andra företags andel i regress. Men trots allt, i de fall då skadelidande är en enskild person och svaranden är företag, är lösningen med solidariskt ansvar bäst för att skydda den svagare parten. Även i doktrinen har man kommit till slutsatsen att solidariskt ansvar ska gälla när det inte går att dela upp skadan mellan verksamheterna och att detta gäller även vid tillfällig samverkan.⁵⁷

---

⁵⁴ Prop. 1969:28 med förslag till miljöskyddslag, s. 378.

⁵⁵ SOU 1983:7, s. 78 ff.

⁵⁶ SOU 1983:7, s. 81.

⁵⁷ Lejman, Fritjof: "Svensk rättspraxis. Obligationsrätt. Skadestånd i utomobligatoriska förhållanden, 1957-1961", SvJT 1965 s. 635 (s. 637).

Om en skada alltså inte kan delas upp mellan flera verksamheter behövs inte mer än övervägande sannolikhet för ett orsakssamband mellan en svarandes verksamhet och skadan. I detta fall ska skadelidandes påstående, att svarandens störande verksamhet tillsammans med en annan störande verksamhet har orsakat skadan, vara troligare än svarandens förklaring till skadeförloppet som t.ex. kan vara att han påstår att den andra verksamheten ensam har åstadkommit hela skadan.⁵⁸

Om det är så att skadorna går att dela upp i klart avskiljbara delar svarar var och en av skadevällarna för sin del av skadan. Den särskilda bevisregeln bör i sådana fall användas på varje sådan delskada för sig, som om det var fråga om två skador. Om skadelidande lyckas visa att svaranden orsakat delskadan, måste svaranden lägga fram en bevisning om att hans verksamhet inte har orsakat delskadan.⁵⁹ Denna bevisning ska vara så stark att det inte längre föreligger en övervägande sannolikhet för ett samband mellan hans störning och delskadan.⁶⁰

4.2.4 Ansvarsgrundande och kasuell orsak samverkar

Det kan också förekomma att svaranden gör gällande att ett kasuellt förhållande för vilket ingen kan göras ansvarig har bidragit till skadan. Ett sådant påstående kan t.ex. vara att den skadelidandes försämrade hälsa beror på sjukdom som inte har något samband med miljöstörningen, eller att det är abnorma väderleksförhållanden som orsakat skada på växtligheten. Om skadan kan delas upp ska svaranden endast svara för sin del, men om skadan inte kan delas upp anser miljöskadeutredningen att svaranden bör ha bevisbördan för att kasuella omständigheter har medverkat till skadan. Miljöskadeutredningen har här beaktat att det i de flesta fall är företag som orsakar miljöskador och att dessa har bättre möjligheter än den skadelidande att ta fram bevisning om skadeorsakerna. För att svaranden helt ska undgå skyldighet att utge skadestånd måste han visa att skadan inte skulle ha uppkommit utan de kasuella omständigheterna. Om denna omständighet är så vanlig att svaranden borde ha räknat med den, bör han ändå inte undgå skadeståndsskyldighet fast han lagt fram bevisning om den kasuella omständigheten. Detta gäller t.ex. vid förekomsten av allergibesvär.⁶¹

---

⁵⁸ Prop. 1985/86:83, s. 47.

⁵⁹ Dufwa, Bill W: Flera skadeståndsskyldiga, del 2, Stockholm 1993, s. 1167

⁶⁰ Prop. 1985/86:83, s. 47.

⁶¹ Prop. 1985/86:83, s. 47 samt SOU 1983:7, s. 85.

5 Ansvarsgrunder

I miljöbalken är huvudregeln att det råder ett strikt skadeståndsansvar för miljöskador. Detta betyder att ansvar föreligger även om skadan inte har åstadkommit avsiktligt eller genom vårdslöshet. Denna huvudregel gäller för immissionsskador och sprängstensskador, ansvaret för dessa skador är alltså strikt.⁶² Dock är det bara vissa skadeståndsansvariga som har strikt ansvar medan andra istället bär culpaansvar.⁶³

Vid särskilda grävningsskador gäller det strikta skadeståndsansvaret emellertid enbart vid särskilt riskfyllda eller ingripande arbeten. Sådan särskild risk för skada föreligger bl.a. när risken för skada är påtagligt större än normalt p.g.a. markförhållandena eller vid djupschaktning. För att en skada enligt denna regel ska ersättas behöver den skadelidande inte bevisa att skadan uppkommit som en direkt följd av att arbetet var av särskilt riskfyllt slag. Det är alltså arbetets art som är den avgörande faktorn för om det ska föreligga strikt ansvar, inte skadeförloppets art. Den som avser att utföra grävning måste vidta de skyddsåtgärder som kan anses nödvändiga. Om skyddsåtgärderna inte vidtas, kanske för att detta skulle medföra högre kostnad än de skador som kan förväntas undvikas med åtgärden, är grävaren skyldig att ersätta skadan. Om skador uppkommer till följd av bristande skyddsåtgärder blir den som utför grävningen inte ersättningsskyldig om behovet av skyddsåtgärder var omöjligt att förutse. Då arbetet inte är av särskilt riskfyllt art gäller bara ett culpaansvar vid grävningsskador.⁶⁴

---

⁶² Prop. 1985/86:83, s. 49.

⁶³ Se vidare under kap. 6 beträffande skadeståndsansvariga.

⁶⁴ Prop. 1985/86:83, s. 50 f samt Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 62.

6 Skadeståndsansvariga

6.1 Fastighetsägare och tomträttshavare

Skadeståndsansvaret enligt 32 kap. miljöbalken gäller för skador som verksamhet på en fastighet har orsakat i sin omgivning. Som en följd av fastighetsanknytningen förefaller det naturligt att ansvaret för dessa skador primärt åläggs fastighetsägaren⁶⁵, i alla fall om det är denne som bedriver eller låter bedriva verksamheten. Så är också fallet, fastighetsägaren har nämligen ett strikt skadeståndsansvar för immissionsskador och sprängstensskador samt för sådana grävningsskador som uppkommit vid särskilt riskfyllda grävningar. Tomträttshavare är helt likställd med fastighetsägare beträffande ansvaret för miljöskador.⁶⁶ Dessutom är ansvaret detsamma oavsett om fastighetsägaren är en privatperson eller ej. Orsaken till detta till synes betungande ansvar för en privatperson är att miljöskador av betydelse sällan orsakas av privatpersoner. Om detta skulle hända täcks ansvaret normalt av villaförsäkringen och det finns i annat fall möjlighet till jämkning av oskäligt betungande skadeståndsansvar enligt 6 kap. 2 § skadeståndslagen. Vid det strikta ansvaret är det inte bara de skador som orsakas av fastighetsägaren personligen som denne ansvarar för, utan även de skador som orsakas av dennes anställda. Ett särfall föreligger vid skador orsakade av en nyttjanderättshavare som disponerar fastigheten. Fastighetsägaren ska då endast bli ansvarig om han är direkt ekonomiskt engagerad i nyttjanderättshavarens verksamhet på fastigheten. Att fastighetsägaren skulle äga börsnoterade aktier i ett bolag som i industriellt syfte hyr lokaler av honom är inte tillräckligt för att ett sådant ansvar ska uppkomma, att erhålla provision på nyttjanderättshavarens förtjänst av verksamheten är däremot fullt tillräckligt för skadeståndsansvar.⁶⁷

Om fastighetsägaren inte på något sätt kan anses ha bedrivit eller låtit bedriva den verksamhet på fastigheten som har orsakat miljöskadan kan han naturligtvis inte bli skadeståndsansvarig. En fastighetsägare kan följaktligen inte göras ansvarig för skador som uppstår i omgivningen och som beror på att någon annan i hemlighet har tömt ut avfall på hans fastighet.⁶⁸ Däremot är den som förvärvat en fastighet med vetskap om att den är förorenad eller om han borde upptäckt detta, ansvarig för efterbehandlingen av denna, under förutsättning att ingen verksamhetsutövare kan göras ansvarig. Detta gäller dock ej villaköpare som endast svarar vid vetskap.⁶⁹

---

⁶⁵ Fastighetsägare är den för vilken lagfart senast är sökt.

⁶⁶ 32 kap. 6 § 1 st. 1 men. miljöbalken.

⁶⁷ Prop. 1985/86:83, s. 24 och 51 f.

⁶⁸ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s 82.

⁶⁹ 10 kap. 3 § miljöbalken.

6.2 Andra brukare

Den som utan att vara fastighetsägare eller tomträttsinnehavare brukar en fastighet i näringsverksamhet eller offentlig verksamhet har samma strikta skadeståndsansvar som en fastighetsägare.⁷⁰ Brukandet måste inte avse en hel fastighet utan omfattar även fall då t.ex. någon hyr en lägenhet i ett hus. Vid bedömningen av om brukandet sker i näringsverksamhet ska avseende fästas vid de faktiska förhållandena, vilket innebär att en sådan omständighet som att brukaren använder fastigheten i strid med sitt nyttjanderättsavtal är helt betydelselös. Beträffande den offentliga verksamheten handlar det framförallt om arbeten som en kommun eller staten utför på någon annans mark i det allmännas intresse, och där marken ifråga har tagits i anspråk antingen tvångsvis eller genom avtal.⁷¹

Andra brukare än dessa två grupper ansvarar enbart för sådana miljöskador som de har orsakat genom uppsåt eller genom vårdslöshet.⁷² Till denna kategori hör i synnerhet hyresgäster och arrendatorer. Det innebär bl.a. att de ansvarar för sådana miljöskador som de åsamkar sina grannar, vid t.ex. störningar genom oväsen. I praktiken är det dock väldigt sällsynt att dessa brukare drabbas av skadeståndsansvar för miljöskador. Detta p.g.a. att det är ovanligt att de orsakar person- eller sakskador genom sina störningar och att de rena förmögenhetsskadorna som ej orsakas genom brott som bekant endast ersätts om de är av någon betydelse. Det ska också framhåvas att dessa brukare enbart ansvarar för skador som de själva har orsakat. Om brukaren däremot har lejt någon för att utföra ett arbete och denne har orsakat skadan får den skadelidande istället vända sig mot entreprenören med sina skadeståndsanspråk.⁷³

6.3 Entreprenörer

Även entreprenörer har, liksom fastighetsägare, ett strikt skadeståndsansvar enligt 32 kap. Med en entreprenör avses den som har åtagit sig att i egen näringsverksamhet utföra eller låta utföra arbete på en fastighet.⁷⁴ Det ska alltså röra sig om en självständig företagare. Om en anställd hos fastighetsägaren orsakar en skada är bestämmelsen inte tillämplig. Den skadelidande har i detta fall möjlighet att få ersättning från fastighetsägaren eller brukaren, men även av den anställde enligt 4 kap. 1 § skadeståndslagen.⁷⁵

Om det är en privatperson som gett entreprenören uppdraget att utföra arbetet och det uppkommer en skada, går uppdragsgivaren fri från ansvar om han inte

---

⁷⁰ 32 kap. 6 § 1 st. 2 men. miljöbalken.

⁷¹ Prop. 1985/86:83, s. 52 f.

⁷² 32 kap. 6 § 2 st. miljöbalken.

⁷³ Prop. 1985/86:83, s. 53 f.

⁷⁴ 32 kap. 7 § miljöbalken.

⁷⁵ Prop. 1985/86:83, s. 54. Dock ska synnerliga skäl föreligga för att arbetstagare ska bli skadeståndsskyldig.

medverkat till skadan uppsåtligen eller genom vårdslöshet. Det blir då istället entreprenören som får bära hela ansvaret.⁷⁶

6.4 Övriga

De som kan ha ett skadeståndsansvar enligt 32 kap. miljöbalken är, som framgått, fastighetsägare, tomträttshavare, andra brukare av fastigheten och entreprenörer. Andra personkategorier än dessa, t.ex. besökare hos bostadshyresgäster, kan inte bli ansvariga enligt 32 kap. Däremot kan de naturligtvis bli skadeståndsskyldiga för miljöskador i enlighet med allmänna skadeståndsrättsliga bestämmelser, såsom culpa-regeln i skadeståndslagen.⁷⁷ Detta ansvar ska jag dock inte behandla i denna uppsats.

---

⁷⁶ Prop. 1985/86:83, s. 54.

⁷⁷ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 88.

7 Flera skadeståndsansvariga

7.1 Solidariskt ansvar

Om två eller flera är skyldiga att ersätta samma skada enligt 32 kap. miljöbalken svarar de enligt huvudregeln solidariskt för skadeståndet.⁷⁸ Innebörden av detta är att den skadelidande fritt kan välja mellan att kräva en av de skadeståndsskyldiga på hela beloppet eller att dela upp sitt krav mellan de ansvariga. Vid miljöskador är detta av stor betydelse om t.ex. en av de skadeskyldiga går i konkurs. Skadelidande kan då istället kräva den andre på hela skadeståndet. En annan fördel är att skadelidande kan välja att låta en skadeståndsskyldig med god betalningsförmåga betala hela skadeståndet då de övrigas betalningsförmåga är tveksam eller rent av obefintlig. Detta kan dock verka slå väl hårt mot den skadeståndsskyldige som kanske inte är den som har störst skuld till skadan, men som ändå får betala hela skadeståndet.

Regeln om solidariskt ansvar blir tillämplig då två skadeståndsskyldiga båda har culpaansvar respektive strikt ansvar. Regeln gäller också då en ansvarig har ett strikt ansvar medan en annan har ett culpaansvar och då någon orsakat skadan genom vårdslöshet medan en annan orsakat skadan inte avsiktligt eller genom vårdslöshet utan vars skadeståndsskyldighet bygger på en annan regel om strikt ansvar.⁷⁹

7.2 Ansvarsfördelningen

7.2.1 Allmänt

Solidariskt ansvar kan uppkomma i flera fall när det gäller miljöskador. Här uppstår då frågan hur det inbördes ansvaret slutligen ska fördelas mellan de solidariskt skadeståndsskyldiga. Detta regleras i 32 kap. 8 § 2 st. miljöbalken.⁸⁰ Enligt denna regel ska skadeståndet som de solidariskt ansvariga betalat, om inte annat avtalats, fördelas mellan dem efter vad som är skäligt med hänsyn till grunden för skadeståndsansvaret, möjligheterna att förebygga skadan och omständigheterna i övrigt. Denna bestämmelse gäller endast vid solidariskt ansvar enligt 32 kap. miljöbalken och blir gällande både om det rör sig om flera skadevällare eller flera strikt skadeståndsansvariga.⁸¹ Om den ene av de

---

⁷⁸ 32 kap. 8 § 1 st. miljöbalken. Denna bestämmelse överensstämmer med 6 kap. 3 § skadeståndslagen.

⁷⁹ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 91.

⁸⁰ 6 kap. 3 § skadeståndslagen nämner inte hur ansvarighetens slutliga fördelning ska ske men i NJA 1937 s. 264 uttalade HD att fördelningen ska ske efter vad som anses "skäligt".

⁸¹ Dufwa, Bill W: Flera skadeståndsskyldiga, del 2, s. 1544.

skadeståndsskyldiga ansvarar enligt 32 kap. miljöbalken och den andre ansvarar enligt t.ex. skadeståndslagen, blir detta stycke inte direkt tillämpligt. Så kan vara fallet då t.ex. en fastighetsägare ansvarar tillsammans med en privatperson som hjälpt fastighetsägaren att utföra det arbete som gett upphov till skadan. Här får man istället falla tillbaka på allmänna principer om fördelning av skadeståndsansvaret mellan solidariskt skadeståndsskyldiga. Detta innebär att skadeståndsansvaret ska fördelas efter vad som är skäligt.⁸² Departementschefen uttalar härvid att ”här bör dock de särskilda synpunkter som ligger bakom förevarande bestämmelse i miljöskadelagen kunna få viss betydelse”⁸³ och alltför stor vikt ska inte läggas vid grunden för skadeståndsansvaret i sådana fall.⁸⁴

7.2.2 Avtal

Regeln i 32 kap. 8 § 2 st. är dispositiv. Parterna kan ha avtalat om den slutliga ansvarsfördelningen dem emellan i t.ex. ett entreprenadavtal och då gäller vad som anges i avtalet.⁸⁵ I Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings-, och installationsentreprenader (AB 92), 5:16, fördelas det inbördes ansvaret för skada som tillfogats tredje man vid entreprenadarbetet på så sätt att beställaren i förhållande till entreprenören är ansvarig för den skadeståndsskyldighet som entreprenören enligt 32 kap. miljöbalken har gentemot tredje man, om entreprenören kan visa att han rimligen inte kunnat förebygga eller begränsa skadan.

7.2.3 Skälighetsbedömning

Om parterna inte har upprättat ett avtal om den slutgiltiga ansvarsfördelningen ska skadeståndet fördelas dem emellan efter en skälighetsbedömning. Vid denna skälighetsbedömning gäller en viss presumtion för att, om inte omständigheterna föranleder annat, skadeståndet ska fördelas lika mellan de solidariskt ansvariga.⁸⁶ I NJA 1968 s. 387 ålades Stockholms stad och en anlitaad entreprenör solidariskt ansvar för skada till följd av sprängningsarbete. HD konstaterade att skadeståndet, i avsaknad av överenskommelse och i brist på annan fördelningsgrund, i slutändan skulle delas lika mellan de två ansvariga parterna. Detta fall gällde flera strikt skadeståndsskyldiga och det kan tänkas att lagstiftaren vid utformandet av presumtionen för likafördelning hade det strikta ansvaret i tankarna. Men denna presumtion gäller även då flera ansvarar på grund av culpa.⁸⁷ De omständigheter som kan medföra en avvikelse från lika fördelning är

---

⁸² Prop. 1985/86:83, s. 55.

⁸³ Prop. 1985/86:83, s. 55.

⁸⁴ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 94.

⁸⁵ Tredje man är dock ej bunden av parternas avtal.

⁸⁶ Prop. 1985/86:83, s. 56.

⁸⁷ Se Dufwa, Bill W: Flera skadeståndsskyldiga, del 2, s. 1545.

först och främst grunden för skadeståndsansvaret, vidare nämns möjligheterna att förebygga skadan och slutligen omständigheterna i övrigt.⁸⁸

Begreppet *grunden för skadeståndsansvaret* innefattar att den skadeståndsskyldige har ett strikt ansvar respektive att ansvaret omfattar endast skador som orsakats genom dolus eller culpa men även graden av skuld. Om samtliga av de solidariskt ansvariga har ett strikt ansvar och vårdslöshet inte förekommit på någon sida, ska ej avsteg göras från presumptionen om hälftindelning. Har någon av de solidariskt ansvariga däremot blivit skadeståndsskyldig p.g.a. vållande enligt 32 kap. 6 § 2 st. medan de andra har ett strikt skadeståndsansvar, kan denne bli ansvarig för hela skadan eller i vart fall större delen av denna. Stöd för denna uppfattning kan även hittas i litteraturen.⁸⁹ En annan situation är att de solidariskt ansvariga båda har ett strikt ansvar men att en av dessa dessutom varit culpös. Den culpöse får då svara för den största delen av skadeståndet om det finns skäl för detta. Om culpa däremot förekommit även på andra sidan, framgår det av förarbetena att graden av vårdslöshet på båda sidor ska vägas in i bedömningen.⁹⁰

Möjligheter att förebygga skada får i första hand betydelse när en fastighetsägare eller tomträtthavare ger någon i uppdrag att utföra ett arbete på fastigheten. Vid skälighetsbedömningen i dylika situationer får den valda arbetsmetoden en central roll. Har fastighetsägaren angett i detalj hur arbetet ska utföras är det troligt att denne får svara för det slutliga skadeståndet om en skada skulle uppstå. Om fastighetsägaren däremot endast beställt ett arbete men inte gett några instruktioner på vilket sätt detta ska utföras hamnar istället det slutliga ansvaret för skadeståndet på entreprenören. Även vid gifthantering och anordningar av olika tävlingar är möjligheterna att förebygga skada viktig att beakta. Oftast är det säkerhetsåtgärder och val av lämplig plats och tidpunkt som står i centrum för bedömningen.⁹¹

Ansvarsfördelningen ska även ske med beaktande av *omständigheterna i övrigt*. Härvid är det bl.a. i vems intresse som arbetet utförs som blir av betydelse. Exempel på denna situation är då fastighetsägaren ansvarar tillsammans med den som brukar fastigheten. Verksamheten anses ofta i dessa fall vara bedriven i brukarens intresse. Det finns även andra faktorer som kan få betydelse vid en skälighetsbedömning, t.ex. föreliggande ansvarsförsäkringar och försäkringsmöjligheter. När ansvaret ska fördelas kan man utgå ifrån att entreprenörer har eller skulle kunnat ha en ansvarsförsäkring och endast om entreprenören visar att det varit omöjligt att få en ansvarsförsäkring som täcker risken ifråga kan man vid skälighetsbedömningen utgå från att en sådan

---

⁸⁸ Prop. 1985/86:83, s. 56.

⁸⁹ Bengtsson, B: 'Miljöskadelagen och oskrivna skadeståndsgrundsatser', Festskrift till Sveriges advokatsamfund, 1887-1987, s. 79 (s. 99).

⁹⁰ Prop. 1985/86:83, s. 56.

⁹¹ Prop. 1985/86:83, s. 56 f.

försäkringsmöjlighet inte förelegat. Skälen för denna regel var i huvudsak att typiska följderna av den miljöfarliga verksamheten normalt borde bäras av den verksamhet med de bästa försäkringsmöjligheterna, inte av en medverkande småföretagare (t.ex. en försumlig montörsfirma) eller en oaktsam privatperson. Skulle en oförsäkrad privatperson och en försäkrad entreprenör tillsammans vara strikt skadeståndsansvariga⁹² för en uppkommen skada är det sannolikt att ansvaret stannar på entreprenörens försäkring, åtminstone i de fall privatpersonen saknar egendom av värde. I vart fall kan privatpersonen åberopa 6 kap. 2 § skadeståndslagen för att få regresskravet jämkat om detta skulle framstå som oskäligt betungande.⁹³

7.3 Regress mellan flera skadeståndsskyldiga

Avtal om regressfördelning kan ingås efter det att skadan inträffat. Det är dock vanligt att företag som bedriver miljöfarlig verksamhet eller entreprenadverksamhet har det slutliga skadeståndsansvaret klarlagt redan innan verksamheten påbörjas. Ett regressavtal kan liksom andra avtalsvillkor jämkas enligt en allmän tvingande lagregel såsom t.ex. 36 § avtalslagen (SFS 1915:218). Men är ett regressavtal giltigt i sig och inte helt eller delvis kan jämkas, anger avtalet med tanke på det inbördes ansvaret den enda riktlinjen.⁹⁴ Om den skadelidande väljer att ta sin försäkring i anspråk istället för att kräva ersättning från den som orsakat skadan har försäkringsgivaren i sin tur rätt att kräva den som orsakat skadan. Denna regressrätt regleras i 25 § försäkringsavtalslagen (SFS 1927:77). Detta stadgande är inte tvingande rätt och försäkringsgivaren kan förbehålla sig större rätt till återkrav än lagen anger. Vid skadeförsäkring föreligger regressrätt, under förutsättning att den ansvarige antingen framkallat försäkringsfallet uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet eller också ”enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är skyldig till skadan vållande eller icke”. Av citatet kan utläsas att det främst avses strikt ansvar, bl.a. ansvaret för sprängning enligt 32 kap. miljöbalken.⁹⁵ Vid personskador har försäkringsgivaren endast regressrätt för ersättning denne betalat för skadelidandes verkliga förlust, t.ex. utgifter för sjukvårdskostnader.

Inom det utomobligatoriska området saknas det en lagregel vad gäller regress mellan flera culpösa skadegörare. Svenska domstolar har därför infört en sådan regel, vilken innebär att regress är tillåten och att ansvaret ska fördelas efter skälighet.⁹⁶

---

⁹² En privatperson kan t.ex. vara strikt ansvarig om han äger en fastighet och utför sprängning på tomten.

⁹³ Prop. 1985/86:83, s. 57 samt SOU 1983:7, s. 174.

⁹⁴ Dufwa, Bill W: Flera skadeståndsskyldiga, del 2, s. 1495 ff.

⁹⁵ Bengtsson, Bertil: Försäkringsrätt. Några huvudlinjer, 5:e uppl., Stockholm 1999, s. 103.

⁹⁶ Dufwa, Bill W: Flera skadeståndsskyldiga, del 2, s. 1493.

I svensk rätt rådde regressförbud fram till 1937 då regressförbudet mellan brottslingar upphävdes i och med NJA 1937 s. 264. I detta fall hade B, F och J envar dömts till böter och att solidariskt utge ersättning för den skada deras brottsliga handlande förorsakat S. F betalade 2/3 och J 1/3 av skadeståndet. F yrkade därefter att B skulle betala honom 1/3 av det totala beloppet, d.v.s. 1.766 kr. HD konstaterade att då flera personer dömts att solidariskt ersätta skada är de skyldiga att var och en betala vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna. I detta fall ansåg HD att B skäligen endast skulle betala 600 kr, eftersom den brottsliga handlingen företagits på anmodan av F, att B endast tillvaratagit intressen som företrätts av F och J samt att skadans omfattning till stor del inte berott på B.

Då regress tillåts mellan brottslingar torde det inte heller finnas något hinder mot att låta regressrätten ha en mer generell giltighet. Till stöd för detta kan åberopas att skadeståndsrätten på flera ställen har utvecklats ur principer som formellt endast avsetts att tillämpas på brottmålsområdet men som sedan kunnat överföras med hjälp av analogier till det civilrättsliga området.⁹⁷ I NJA 1937 s. 264 gav HD även en princip för hur regressfördelningen ska ske. Fördelningen ska ske efter en skälighetsbedömning. Enligt denna skälighetsfördelning ska man enligt HD ta hänsyn till vem som tagit *initiativet* till det handlande som medfört skada, vem som haft *intresse* av handlandet och i vilken *omfattning* envar har bidragit till skadan. Råder osäkerhet om vilka omständigheter som ska tillämpas kan dessa tre med säkerhet användas, men de är inte exklusiva och de har ingen prioritet framför andra.⁹⁸

Ett senare rättsfall som berör regressregeln är NJA 1979 s. 773⁹⁹. Detta fall behandlar solidariskt ansvar, entreprenadfrågor, inbördes fördelning av ansvar samt vem som ska anses som arbetsgivare. Makarna L anlätade en rörlighetsinstallatör för att utföra visst rörlighetsarbete runt makarnas hus. För att utföra uppdraget hyrde installatören E en grävmaskin med förare av Malmö kranuthyrning AB (bolaget). Grävningsarbetet utfördes av en anställd vid uthyrningsbolaget vid namn C. Under grävningsarbetet rasade villans norra gavel och materiella skador uppstod. Avtalet mellan L och E innehöll en klausul om att entreprenören ansvarade för eventuell skada och att entreprenören var skyldig att underrätta sig om på orten gällande bestämmelser samt utföra arbetet efter Bygg-VVS gällande normer. L instämde E och bolaget med begäran om skadestånd. E instämde då bolaget och yrkade att rätten måtte fastställa, att bolaget var skyldigt att till E utge ojämkat skadestånd i den mån rätten skulle fastställa, att E var skyldig att till L utge skadestånd p.g.a. raset. Den första frågan som behandlades var om E skulle ses som C:s arbetsgivare istället för bolaget. HD fann att bolagets arbetsgivaransvar enligt 3 kap. 1 § skadeståndslagen inte övergått på E eftersom bolagets verksamhet bestått i yrkesmässig uthyrning medan E inte hade någon

---

⁹⁷ Dufwa, Bill W: Flera skadeståndsskyldiga, del 2, s. 1502.

⁹⁸ Dufwa, Bill W: Flera skadeståndsskyldiga, del 2, s. 1501 ff.

⁹⁹ Se även NJA 1941 s. 459.

anställd och att hyresförhållandet varit kortvarigt. Om C skulle ha orsakat skadan genom försummelse blev således bolaget ansvarigt. Nästa frågeställning var om C varit försumlig, vilket besvarades nekande. Däremot fastslog HD att bolaget var skadeståndsskyldigt på grund av egen culpa. Det ålåg den som tillhandahöll en stor grävmaskin med förare att göra sig underrättad om arten av det arbete för vilket maskinen skulle användas och att därefter till förare av maskinen utse en person med erforderliga kvalifikationer. Eftersom bolaget ställde C, som inte var tillräckligt kvalificerad, till E:s förfogande hade bolaget gentemot E ådragit sig ansvar på grund av vållande. HD fann att även E varit vållande till skadorna då han brustit i övervakningen av grävningsarbetet. HD ansåg inte att graden av vållande varit övervägande på någon sida och därför fick envar av E och bolaget svara för hälften av det belopp till vilket deras solidariska ersättningsskyldighet uppgick.

Detta rättsfall belyser den utväg som kan användas när det saknas skäl att anse att någon av sidorna är i övervägande grad vållande. Utvägen är då att fördela ansvaret efter huvudtalet. Fallet visar också hur svår en skuldjämförelse mellan två helt olika handlande kan vara att göra. Skuldjämförelsens syfte vad gäller regress är att den som gjort sig skyldig till svårare culpa ska belastas hårdare än den som visat bevis på mindre culpa.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Dufwa, Bill W: Flera skadeståndsskyldiga, del 2, s. 1509.

8 Bortfall av skadestånd

8.1 Jämkningsregler

8.1.1 Allmänt

Huvudprincipen när det gäller miljöskador är att hela skadan ska ersättas. I 32 kap. miljöbalken finns det inga särskilda regler som avviker från denna regel men i skadeståndslagen finns det jämningsregler som även är tillämpliga på miljöskador, vilket innebär att avsteg från huvudprincipen kan göras.

8.1.2 Skadelidandes medverkan

Den skadelidande kan få sin rätt till skadestånd inskränkt om denne avsiktligt eller genom vårdslöshet medverkat till skadan. Denna inskränkning finns i 6 kap. 1 § skadeståndslagen och är tillämplig även när skadeståndsskyldigheten grundas på 32 kap. miljöbalken. Reglerna skiljer sig åt vad gäller personskador respektive saksador och rena förmögenhetsskador. Vid personskador är det bara den skadelidandes avsiktliga eller grovt vårdslösa medverkan som kan leda till jämkning. Vid de övriga skadefallen kan både den skadelidandes avsiktliga och vårdslösa medverkan och dylik medverkan för de han svarar för, få till följd att skadeståndet jämkas. Utrymmet för att tillämpa denna regel vid miljöskador där utfallet är personskada torde dock vara minimalt. Anledningen till detta är att följderna av en miljöskada ofta är väldigt allvarliga men jämkning kan komma ifråga vid t.ex. oförsvarligt risktagande. Så kan vara fallet om någon trots varning uppehåller sig på en plats där sprängningar utförs och blir skadad. Den begränsade användningen av jämkningsregeln vid personskada motiveras av sociala och humanitära skäl. Den skadelidande ska inte behöva lida hela sitt liv på grund av en tillfällig och obetydlig oaktsamhet. Ska skadeståndet jämkas till följd av skadelidandes medverkan, sker det efter en skälighetsbedömning där hänsyn bl.a. tas till graden av skuld på båda sidor och huruvida den skadelidande har ett stort behov av skadeståndet för sin försörjning. Eftersom det ibland är svårt vid miljöskador att jämföra skuldgraden får en mera fri skälighetsbedömning avgöra hur mycket skadeståndet ska reduceras. Ju större skuld den skadelidande har till skadan, desto mer minskas skadeståndet. Den skadelidande måste också försöka att begränsa skadan och om han försummar det, är det inte ovanligt att han får svara för den delen själv.¹⁰¹

---

¹⁰¹ SOU 1983:7, s. 176 samt Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 101 ff.

8.1.3 Oskäligt betungande skadestånd

I 6 kap. 2 § finns en allmän jämningsregel om jämkning av oskäligt betungande skadestånd. Enligt denna ska hänsyn tas till den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållande, den skadelidandes behov av skadeståndet samt övriga omständigheter, där graden av den ansvariges skuld ingår. Med stöd av denna regel kan skadestånd för person- och sakskada men även ren förmögenhetsskada sättas ned eftersom regeln avser alla typer av skador. Det är i första hand den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden som ligger till grund för bedömningen om jämningsregeln ska tillämpas. Avsikten med regeln är att den huvudsakligen ska kunna åberopas av *oförsäkrade* privatpersoner och mindre företagare, det är normalt endast för dessa som ett skadestånd kan vara oskäligt betungande.¹⁰² Men regeln är också tänkt att användas då skadeståndsansvaret för ett något större företag inte täcks av ansvarsförsäkringen. Det är dock meningen att regeln endast ska kunna göras gällande i undantagsfall då fullt ansvar är klart stötande, den ska t.ex. ej kunna göras gällande om ett företag hade kunnat skydda sig mot risken med en ordinär försäkring.¹⁰³ Vid bedömningen av om skadeståndet ska anses oskäligt betungande ska man se om skadeståndet kommer att leda till att den skadeståndsskyldiges ekonomiska standard avsevärt understiger en genomsnittsfamiljs. Man ska även beakta dennes sannolika framtida inkomster och förmögenhet. Om man kommer fram till att skadeståndet är oskäligt betungande prövas det om jämkning ändå ska underlåtas med hänsyn till den skadelidandes behov av skadeståndet. Har den skadelidande dålig ekonomi talar detta för att jämkning inte kommer ifråga trots att skadeståndet tidigare i prövningen ansetts oskäligt betungande. Om vidare den skadeståndsskyldige orsakat miljöskadan avsiktligt eller genom vårdslöshet är skälen för jämkning mindre än annars.¹⁰⁴ I NJA 1990 s. 196 blev en person, P, dömd för misshandel av B. B framställde yrkande om skadestånd av P med ca 600 000 kr. P yrkade att skadeståndet skulle jämkas med stöd av 6 kap. 2 § skadeståndslagen, då skadeståndet skulle bli oskäligt betungande. P var dömd för brott vid tre tillfällen, han hade skulder på ca 190 000 kr, ingen förmögenhet och ingen inkomst då han studerade vid högskola. HD ansåg härmed att med hänsyn till P:s ekonomiska situation det skulle vara oskäligt betungande för honom att utge fullt skadestånd. Med anledning härav jämkade HD skadeståndet till 200 000 kr.

Även om denna jämningsregel är tillämplig torde den inte användas i någon större utsträckning vid miljöskador. Dess användningsområde är som sagts tidigare främst om den skadeståndsskyldige är en oförsäkrad privatperson eller möjligen en småföretagare.¹⁰⁵

---

¹⁰² SOU 1983:7, s. 177.

¹⁰³ SOU 1983:7, s. 177.

¹⁰⁴ SOU 1983:7, s. 177 samt Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 98 ff.

¹⁰⁵ SOU 1983:7, s. 177.

8.2 Preskription

32 kap. miljöbalken innehåller inte någon bestämmelse om preskription, trots att förslag har framförts om en 30-årig preskriptionstid vid miljöskador.¹⁰⁶ Det innebär att den tioåriga preskriptionstiden för utomobligatoriska skadestånd i preskriptionslagen (SFS 1981:130) är tillämplig även på miljöskador.¹⁰⁷ Tiden ska räknas från skadeståndsfordringens uppkomst, vilken är den dag då den skadegörande handlingen inträffade, och detta oavsett om själva skadan infaller eller visar sig först längre fram. Vid miljöskador är det emellertid ofta problematiskt att fastställa tidpunkten för den skadegörande handlingen. Detta beror dels på att handlingen ofta är utdragen i tiden, dels på att det ibland är osäkert vad som egentligen utgör den skadegörande handlingen.¹⁰⁸ Det är härvid den skadelidande som har att bevisa skada.

Att preskriptionstiden räknas från den skadegörande handlingen kan leda till väldigt otillfredsställande resultat vid miljöskador, främst vid föroreningsskador. Den skadliga inverkan vid t.ex. en personskada kan vara av smygande art och därför kanske uppmärksammas först en lång tid efter det att den började. När en störning har orsakats av ett avsiktligt eller vårdslöst handlande torde själva åtgärden som leder till störningen anses utgöra utgångspunkt för preskriptionstiden. Om störningen får fortgå under en längre tid torde det istället vara tidpunkten för störningens upphörande som blir utgångspunkt för preskriptionstiden.¹⁰⁹

Den skadelidande löper följaktligen faran att den tioåriga preskriptionstiden har gått ut redan innan skadan överhuvudtaget är känd.¹¹⁰ Det har dock tillkommit ett skyddsnät för sådana skadelidande, nämligen miljöskadeförsäkringen i 33 kap. miljöbalken. Från denna försäkring som de som bedriver miljöfarlig verksamhet, som omfattas av tillstånds- eller anmälningsskyldighet, ska bidra till, kan den skadelidande bl.a. få ersättning om rätten till skadestånd för en miljöskada är preskriberad.¹¹¹ Genom denna bestämmelse har således de skadelidande fått ett bättre skydd utan att någon enskild skadevällare har drabbats särskilt hårt.

---

¹⁰⁶ SOU 1993:27. Miljöbalk – huvudbetänkande av miljöskyddskommittén, del 1, s. 704 f.

¹⁰⁷ 2 § 1 st. preskriptionslagen.

¹⁰⁸ Rubenson, Stefan: Miljöbalk, den nya miljöretten, 2:a uppl., Stockholm 1999, s. 131.

¹⁰⁹ Eriksson, A: Rätten till skadestånd vid miljöskador, s. 105 f. samt Bengtsson, Bertil: Speciell fastighetsrätt, miljöbalken, 7:e uppl., Göteborg 1999, s. 228.

¹¹⁰ Bengtsson, B: Speciell fastighetsrätt, miljöbalken, s. 228.

¹¹¹ 33 kap. 2 § 1 st. miljöbalken samt Rubenson, S: Miljöbalk, den nya miljöretten, s. 131.

9 Avslutande analys

De civilrättsliga bestämmelserna i 32 kap. miljöbalken syftar till att ge de skadelidande i en verksamhets omgivning fullständig kompensation för skador som verksamheten ifråga har givit upphov till. Frågan är nu hur denna intention har fallit ut i praktiken och hur den skadelidande respektive den skadeståndsskyldige påverkas av detta. Det är inte svårt att hitta problem i detta skadeståndssystem, men de flesta olägenheter har faktiskt fått en tillfredsställande lösning på ett eller annat sätt.

Man kan börja med att fråga sig om det finns skäl till att ha regeln om ortsvanliga störningar. Det kan tyckas att en skadegörande störning som inte accepteras på en ort inte heller borde accepteras på en annan ort bara därför att de dåliga förhållanden som störningen utgör redan finns där. Bakom denna regel ligger antagligen det synsättet att den som startar en ny verksamhet inte bör bli skadeståndsskyldig om inte den nya verksamheten försämrar det störningsläge som föreligger på orten när den nya verksamheten startas. Regeln om allmänvanliga störningar kan motiveras med att mindre skadeverkningar ibland får godtas för att samhället eller enskilda ska uppnå fördelar av olika slag, t.ex. sysselsättning, försörjning och samfärdsel. Det finns dock väsentliga inskränkningar i orts- och allmänvanlighetsregelns tillämplighet. Bl.a. är störningar bestående av förorening av mark eller grundvatten sällan eller aldrig att betraktas som orts- eller allmänvanliga. Och en för den skadelidande kännbar ekonomisk skada bör inte vara en sådan som den skadelidande skäligen bör tåla. Dessa inskränkningar ligger väl i linje med strävandena efter att stärka den skadelidandes ställning. Ytterligare en olägenhet för den skadelidande är att störningen ifråga måste överstiga en viss vanlighetströskel för att vara ersättningsgill. Trots att denna toleransgräns inte ska tillämpas om skadan har orsakats med uppsåt eller genom vårdslöshet, är det en hel del skador som måste accepteras utan ersättning till följd av den bestämmelsen.

En välkänd princip inom miljöretten är ”pollutor pays” – förorenaren betalar. Det är denne som ska bära kostnaden för sin miljöfarliga verksamhet. I Sverige försöker vi leva upp till denna princip genom att vi har ett i princip rent strikt ansvar för skada som användningen av en fastighet orsakar omgivningen. Som huvudregel blir företag skyldiga att betala de skador verksamheten medför, hur oundvikliga de än är och hur ursäktligt företaget och dess folk än har handlat. Det gäller inte enbart vid person- och sakskador utan i princip också vid ekonomisk förlust i annat sammanhang, s.k. ren förmögenhetsskada. Då det ofta är fråga om allvarliga och långvariga skadeverkningar, vilka det är angeläget att ersätta från social och humanitär synpunkt, och då den skadelidande ofta har svårt att skydda sig mot dem genom försäkring, är det av preventionsskäl viktigt att de som utövar miljöfarlig verksamhet pressas att vidta olika åtgärder för att undvika dessa

verkningar. Därför ska risken läggas på de förorenande verksamheterna närmast som ett pris för att de får bedrivas trots det miljöhot som de innebär.

En svårighet som kan hindra genomförandet av skadeståndskrav, är att skadevällaren inte kan identifieras så att denne kan åläggas skadeståndsskyldighet. Inte heller de skadelidande kan alltid identifieras på sådant sätt att de kan bli berättigade till skadestånd. Om obehag inte kan lokaliseras till särskilda skadelidande, t.ex. då en hel stad får dålig luft p.g.a. närheten till en industri, föreligger sällan förutsättningarna för en rätt till skadestånd.

En svårighet för den skadelidande är att bevisa att orsakssamband föreligger mellan en störande verksamhet och skadan. Här har emellertid den särskilda bevisregeln, som nöjer sig med övervägande sannolikhet, avsevärt underlättat bevisbördan. Regeln ska först och främst användas vid komplicerade fall där orsakssambandet är invecklat, alltså just i sådana fall där miljöbalkens ansvarsregler skulle förlora en stor del av sin praktiska betydelse om man skulle ställa höga anspråk på den skadelidandes bevisning. Inte minst gäller detta när en i och för sig skadlig störning ligger långt tillbaka i tiden och den skadelidande då inte haft anledning att säkra bevisning om det inträffade.

Om flera verksamheter kan konstateras ha samverkat till en skada men det är oklart till vilken del skadan är att hänföra till den ena eller den andre skadegöraren, blir verksamheterna solidariskt ansvariga för hela skadan. Det solidariska ansvaret kan leda till det otillfredsställande resultatet att ett företag kommer att få svara för vissa skadeverkningar som han inte åstadkommit. Det ena av företagen kanske endast har medverkat till 10 % av skadan men får betala 50 % av skadeståndet. Även om det har funnits goda skäl att stärka den skadelidandes ställning kan en sådan konsekvens verka ganska sträng. Även det faktum att det andra skadegörande företaget kan vara okänt är en stor nackdel för svaranden. Han har då ingen möjlighet att få tillbaka det andra företags andel. Denna lösning med solidariskt ansvar torde dock vara den mest lämpliga utifrån skadelidandes synvinkel. När vardera orsaken är ansvarsbärande har den skadelidande anspråk på att få båda delskadorna, och därmed totalskadan, ersatt. Om ett solidariskt ansvar för hela skadan åläggs vid oklarhet om delskadornas inbördes storlek, så ökar den skadelidandes möjlighet att uppbära full ersättning. Om ansvaret istället hade varit delat hade han endast kunnat få ut en del av skadeståndet i det fall ett av de skadegörande företagen varit okänt eller insolvent. Den skadelidande kan vidare helt fritt välja mellan att kräva en utav de skadeståndsskyldiga på hela beloppet eller att dela upp sitt krav mellan de ansvariga. Han kan då välja att den med bäst betalningsförmåga betalar hela skadeståndet om det andra företags betalningsförmåga skulle vara tveksam. Risken för att endera skadegöraren är insolvent eller eljest oåtkomlig kommer att belasta den andra skadegöraren, men ej den skadelidande. Detta kan verka slå väl hårt mot den svarande som kanske inte är den som har störst skuld till skadan men ändå får betala hela skadeståndet och det kan vara svårt att inse varför den

omständigheten, att det är svårt att fastställa vardera delskadans omfattning, bör få medföra att risken för den ene skadegörarens insolvens ska flyttas över från den skadelidande till skadegöraren. Svaranden får även ensam stå för hela skadeståndet om han inte kan styrka att ett annat företag varit ensam orsak till en del av skadan. Men att han inte kan bevisa att någon annan också orsakat skadan behöver inte betyda att det är klart mer sannolikt att också *hela* miljöskadan orsakats av honom. Detta skulle alltså medföra att en *sannolik* medverkan till den delen av miljöskadan får mycket allvarliga konsekvenser. Om skadelidande är en enskild person och svaranden är ett företag är lösningen med det solidariska ansvaret ändå i slutänden bäst för att skydda den svagare parten.

Detta är naturligtvis regler som kan föra över ansvaret för åtskilliga miljörisker på företagen. Men de är inte tillräckliga för att man ska komma till rätta med de anonyma skadorna. De hjälper inte långt t.ex. vid de svårutredda luftföroreningarna, som har obestämda orsaker. De hjälper inte heller långt vid de sena skadorna, som har ett smygande förlopp och kanske visar sig först efter många år. Här kan skadeförloppet vara omöjligt att slå fast ens med en viss sannolikhet.

Beträffande skälighetsbedömningen av skadeståndets slutliga fördelning mellan de solidariskt skadeståndsskyldiga uppkommer frågan om hur måttet för vad som är skäligt bedöms. Det framgår av 32 kap. 8 § 2 st. miljöbalken vilka omständigheter som ska tas hänsyn till vid skälighetsbedömningen men inget mått på vad som betecknas som skäligt. Det skulle verkligen vara på sin plats med vägledande praxis som visar vilken inställning domstolarna har till denna skälighetsbedömning och var tyngdpunkten läggs. Det vore intressant att se om det går att tyda ett mönster på hur ansvaret fördelas i olika situationer eller om bedömningen helt skiftar från fall till fall. Frågan är om presumptionen om hälftindelning kommer att vidhållas eller ersättas av en annan fördelningsregel. En orsak till att det är svårt att hitta praxis, bl.a. där ansvarsreglerna åberopats, kan vara försäkringarnas alltmer framträdande roll som ersättningsform. En annan bidragande orsak till bristen på praxis kan vara att många parter förlikas innan målet går upp i högre rätt.

En väsentlig besvärlighet, som kan uppkomma för den skadelidande när denne försöker kräva in full ersättning för inträffad skada, är att den skadevållande parten är oförmögen att betala eller att det är omöjligt att finna denne, såsom vid historiska skador och konkurser. Detta problem är det dock tänkt att miljöskadeförsäkringen i 33 kap. miljöbalken, vilken bekostas av de som bedriver miljöfarlig verksamhet, ska komma tillrätta med. Även beträffande den tioåriga preskriptionstiden, som ofta är alltför kort vid skador som framträder först i en avlägsen framtid, är miljöskadeförsäkringen avsedd att komma till den skadelidandes undsättning. Genom miljöskadeförsäkringen i 33 kap. miljöbalken kommer man i viss mån till rätta med de anonyma skadorna, de sena skadorna och kanske också de kollektiva föroreningarna. Risken läggs härmed på den som

rimligen bör bära den och har möjlighet att göra något för att minska skadefrekvensen. Systemet kan därigenom antas få en preventiv effekt, utöver att den skadelidandes ersättningsbehov tillgodoses.

En stor brist i det rådande miljöskadeståndssystemet är kravet på att det ska ha uppkommit en penningsskada. Det är nämligen inte alla miljöskador som kan värderas i siffror och det är därför synnerligen angeläget att överväga möjligheten att utöka det skadeståndsrättsliga skyddet till den omgivande miljön som sådan. Det är naturligtvis svårt att bedöma hur pass långt ett dylikt skadeståndsansvar bör gå och enligt vilka metoder sådana skador ska beräknas och ersättas. Dessa svårigheter bör emellertid inte accepteras som hinder mot att ersätta t.ex. försvårad utövning av allemansrättsliga friluftsintrössen.

Även om de aktuella bestämmelserna inom miljöskadeståndsområdet följaktligen inte är fullkomliga så verkar det som om de i alla fall delvis uppnått sitt syfte. Bl.a. har det underlättat för den skadelidande att få skadestånd genom den särskilda bevislätnadsregeln. Och enbart det förhållandet att en verksamhetsutövare löper risk att få erlagga ersättning för samtliga skador denne orsakar, oavsett vårdslöshet och utan beloppsgräns, torde inverka på åtminstone vissa verksamhetsutövares val av plats och teknik för sin verksamhet.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 1983:7. Ersättning för miljöskador – betänkande av miljöskadeutredningen.
SOU 1993:27. Miljöbalk – huvudbetänkande av miljöskyddskommittén, del 1.
Proposition 1969:28 med förslag till miljöskyddslag.
Proposition 1985/86:83 om ersättning för miljöskador.

Litteratur

Bengtsson, Bertil: Försäkringsrätt. Några huvudlinjer, 5:e uppl., Stockholm 1999.
Bengtsson, Bertil: Speciell fastighetsrätt, miljöbalken, 7:e uppl., Göteborg 1999.
Dufwa, Bill W: Flera skadeståndsskyldiga, del 2, Stockholm 1993.
Eriksson, Anders: Rätten till skadestånd vid miljöskador, Stockholm 1986.
Hellner, Jan och Johansson, Svante: Skadeståndsrätt, 6:e uppl., Göteborg 2000.
Larsson, Marie-Louise: The Law of Environmental Damage, Liability and Reparation, Stockholm 1999.
Lehrberg, Bert: Praktisk juridisk metod, 3:e uppl., Uppsala 1996.
Rubenson, Stefan: Miljöbalk, den nya miljöretten, 2:a uppl., Stockholm 1999.

Artiklar

Agell, Anders: "Orsaksrekvisit och beviskrav i skadeståndsrätten", Festskrift till Per Olof Ekelöf, s.1, Stockholm 1972.
Bengtsson, Bertil: "Bör miljöskadelagstiftningen reformeras?", Svensk Juristidning 1993 s. 373.
Bengtsson, Bertil: "Miljöskadelagen och oskrivna skadeståndsgrundsatser", Festskrift till Sveriges advokatsamfund 1887-1987, s. 79, Falköping 1987.
Eriksson, Anders: "Om rätten till ersättning för ideell skada vid miljöskador", Svensk Juristidning 1987 s. 390.
Lejman, Fritjof: "Svensk rättspraxis. Obligationsrätt. Skadestånd i utomobligatoriska förhållanden, 1957-1961, Svensk Juristidning 1965 s. 635.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1937 s. 264
NJÄ 1940 s. 166
NJÄ 1940 s. 508
NJÄ 1941 s. 459
NJÄ 1943 s. 662
NJÄ 1949 s. 732
NJÄ 1950 s. 506
NJÄ 1952 s. 104
NJÄ 1953 s. 144
NJÄ 1961 s. 425
NJÄ 1968 s. 387
NJÄ 1975 s. 155
NJÄ 1977 s. 176
NJÄ 1977 s. 424
NJÄ 1979 s. 773
NJÄ 1981 s. 622
NJÄ 1982 s. 421
NJÄ 1988 s. 376
NJÄ 1990 s. 196
NJÄ 1991 s. 720
NJÄ 1995 s. 249
NJÄ 1996 s. 634
NJÄ 1997 s. 468
NJÄ 1999 s. 385

Miljööverdomstolen

M 10-99
M 1344-99